

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת סנהדרין - דף ה

עיונים על הדף

לתינת חייטים, האם מותר ומה נהגו.

בהתקרב ימי הפסח, מן הדין שננסה ללבן את ההלכה שדרש תנחום בנו של רבי אמי לאנשי חתר, שמותר ללכות את החייטים בפסח. ביאר רש"י (ד"ה מותר ללכות) שלא חשש שמא החייטים יחמיצו למרות שהוא מרטיבם, כיון שמיד סמוך לרטיבות הוא כותשם מיד. הצורך בלתינה מבואר בדברי רש"י בפסחים (לו, א) וכך עולה מהשקו"ט של הגמ' בפסחים (מ, א) היו מסירים את המוצץ והפסולות של הגרעינים בזמן הלתינה ולאחר הכתישה נמצאת סולת נקיה.

אמנם במאירי בסוגיא לפנינו כתב וז"ל "לתינת החייטים בפסח והוא שרייתן במים וכתישתם במכתשת להסיר סובגן ולטחנן מותר ומ"מ אין אנו בקיאין בענינים אלו ומתוך כך הסכימו הגאונים לאסרה בזמן הזה ופורץ דבר ישיכנו נחש.

בגמ' בפסחים (שם) נחלקו אמוראים בדיון לתינה, רבה אמר שבעל נפש לא ילתות הגמ' תמחהאם יש חשש חימוץ בחיטים שנלתתו מה ענין לבעל נפש, כל אדם מוזהר מחשש חימוץ, אלא ביארה הגמ' בדברי רבה שאמר לגבי חייטים קשים שבהם אין כ"כ חשש חימוץ שאותם בעל נפש יזהר מלתות והנהגה זו אינה לכל אדם. אך רבא בהמשך דברי הגמ' שם מבואר שלכחילה כן לותיתם את החייטים שאל"כ לא נוכל לעשות פת נקיה למצות. בהמשך דברי הגמ' שאמר רבא לא רק שמותר ללכות אלא שיש מצוה רבה ללכות וכו'.

כבר פסק המחבר (תנג, ה) שהיום אין לותיתם לא חייטים ולא שעורים. ההבדל בין חייטים לשעורים שהשעורים רכות ובקל מחמיצות והחיידוש שאסרו הגאונים ללכות אף חייטים הקשות, כיון שאין אנו בקיאים בלתינה.

הביא המ"ב (שם סק"ז) ב' ביאורים בענין הלתינה, בשם הרמב"ם ביאר את ענין הלתינה שבוללין החייטים במים וטוחני אותם מיד. בשם רש"י פירש לשרון במים מעט קודם הטחינה להסיר מורסנן כזו ששהא סולתן נקיה. ואסרו הגאונים לפי שאין אנו בקיאים ללכות יפה שלא יבוא לידי חמוץ בשעת הלתינה. ועוד שמא יבואו לשהות מעט אחר גמר הלתינה קודם הטחינה ויבוא לידי חימוץ.

ואם עבר ולתת אסור לאוכלן וליהנות מהן בימי הפסח, ומ"מ להשהות קמח החייטים הלתותים מותר בפסח אם שרן במים מעט וטחנן מיד אחר הלתינה, אבל שעורים אפשר דאפילו באופן זה אסור להשהות לכתחלה דאפשר כיון דרכיכה נתחמצו ע"י הלתינה.

כאמור נאמר רבא בודאי שיש מצוה ללכות אותם שהרי נאמר "ושמרתם את המצות" בהכרח שצריך ללכות אותם ולשמור אותם מפני החימוץ. ששמירת המצה בזמן הלישה זה לא מוגדר לשמירה, שהרי אף בצק של נוכרי מותר לאכול בלבד שיאכל מצת מצוה באחרונה. ורובא נשאר בדתו למסקנא שצריך לשמור את המצות אף משעת קצירה ואמר לאנשים שקושרים את העומרין בשדה שיעשו לשם מצוה.

שמירת המצות דרבנן או דאורייתא? על הפסוק "ושמרתם את המצות" (שמות

יב, יז) מברר הרשב"ם (עה"ת) שפסוק זה בא לומר, היהזהר במצות המצה לאוכלן ביום הזה לזיכרון. מבואר בדבריו שדין תורה לשמור על המצות ולקיים זיכרון ליציאת מצרים. והביא הפרמ"ג (ס' תס במשב"ז סק"א) בשם הרשב"א בתשובה (ס' נו"ס תקצג) שדין שמירת המצות הוא מהתורה. וכן כתב הפרי חדש בס' תנג.

והביא שם הפרמ"ג בשם הב"ח ובשם החת"ם יעקב שפסוק זה הוא רק אסמכתא בעלמא. והחך יעקב אף למדן כי בדת הרמב"ם אולם הפרמ"ג דחה דבריו. והמ"ב (בב"ה' תחילת ס' תס) הכריח שהרמב"ם סובר ששמירת המצה הוא דין תורה.

בשו"ע הרב (ס' תנג, טו) חילק בין שמירה משעת קצירה לשמירה משעת לישה. שמירה משעת לישה היא מהתורה ומעכבת אף בדיעבד אולם שמירה משעת קצירה זה רק מדרבנן. (ועי' בכל נושא זה בביאור הלכה ד"ה אין לישן בתחילת ס' תס).

מהי ממות השמירה? בגמ' אמרו (פסחים שם) שיכול לאכול לא בצקות של נוכרי, מ"מ צריך לאכול מצוה באחרונה. ביאר רש"י (ד"ה שיאכל כזית באחרונה) שבמצות העשויות מבצק הנוכרי לא יצא ידי חובה היות ולא נשמרו לשם מצוה אע"פ שיועד בודאות ורואה בעיניו שאין כאן חמץ אולם למצוה של מצוה שימור לשמה בעיניו.

מבואר ברש"י ששמירת המצות זה לא מחמת חשש חמץ, שהרי אף שיועד בודאות שאין כאן חמץ לא מועיל לו לכזית מצוה. אלא צריך להחיל חלות של שמירה על המצה, שתעשה לשמה. וכך מבואר אף בדבריו בניטין (י, א ד"ה ואדם) ובעוד ראשונים. (מחמת ענין זה נקט בהג' על תלמיד הרשב"א (שבב"י אש אות סח) לכאורה אף לא יועיל שגוי יעשה וישראל יעמוד על גביו שהרי צריך מחשבה חיובית להחיל על המצה דין לשמה ולא רק הרחקה מחשש חמץ. לתעשה יש לעי' בדברי המ"ב בס' תס' ובביאור הלכה שדבר זה תלוי בפלוגתת הראשונים.)

באמת בערוך השולחן (ס' תנג, ב) הוכיח מדעת ר"י"ף והרמב"ם ששמירת המצה לא נאמרה באופן החיובי, ליצור לשמה ע"י השמירה. אלא השמירה והזהרה ע"כ שלא יחמיצו.

עוד מבואר בדברי הריטב"א שהביא דעת הרא"ה והרי"ט ודן בדבריהם מהי השמירה שנאמרה במצה, למדנו בהלכות הגט ובהלכות קרבנות ש"המעשה" צריך להיות לשמה, היינו שמעשה שחיתת הקרבן וכל יתר העבודות יעשו לשם בעלים לשם חובה וכו' וכן בגט שמעשה כתיבת הגט לשם הבעל והאשה וכו', האם אף דבר זה נאמר בעשיית המצה שהמצוה תהיה נילושה לשמה ותהיה אפיוה לשם מצוה וכו' וא"כ לכאור' לא יועיל גוי שיעשה אפילו בשליחותו של הישראל ואפילו עומד על גביו (כמבואר בחגיגה כ, א שלא מועיל שמירה על מה שנמצא ביד אחר). או במצה מספיק שהשמירה תהיה לשמה, מספיק שעומד ישראל גדול בן דעת ושומר על עשיית המצות ורואה שהכל נעשה כדת כדין והוא עצמו בליבו חושב לשם מצוה בכך סגי שא"צ שהמעשה יעשה לשמה אלא מספיק שהשמירה תהיה לשמה.

סיכום הדף

נושא: דין יחידי בממונות. נטילת רשות לדון.

לדיני ממונות צריכים ג' דינים, אם הוא **דין מומחה** שכבר דן את הרבים, יכול לדון יחידי. **אמר ר"ז** כגון אני דן דיני ממונות ביחדי, וכן אמר רב חייא. **הסתפקו** האם כוונת ר"ג הייתה מחמת שהוא למד מרבותיו ויודע להוסיף סברות מעצמו **ואף קיבל רשות מרשי הגולה לדון**, או אף אם לא קיבל רשות יכול לדון. **הביאו רביה** שמר זוטרא בנו של ר"ג טעה בדיון ושאל את רב יוסף האם הוא חייב לשלם את טעותו, **אמר לו רב יוסף** אם קיבלו אותך עליהם, אינך צריך לשלם, אבל אם לא קיבלו אותך צריך לשלם, **מבואר** שאף אם לא קיבל רשות לדון, דינו דין.

אמרו רב ושמואל הדין דין ורוצה להיפטר מטעויות, **יטול רשות** לדון מראש הגולה. אם **נטל רשות מראש הגולה** שבבל יכול לדון בבל, אם **נטל רשות מנשיא ארץ ישראל** יש לו רשות לדון בארץ ישראל, וכן אם נטל רשות בבל יכול לדון בארץ ישראל משום שנאמר "לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו" **השררה שבבל** מוגדרת ל"שבט" והיא חזקה יותר ממה שנאמר לגבי ארץ ישראל "מחקק", **כפי שלמדו** "לא יסור שבט מיהודה" הכוונה לראשי הגלויות שבבל שרודין בישראל. "ומחקק מבין רגליו" הכוונה לבני בניו של הלל המלמדים תורה בארץ ישראל. **דנה הגמ'** מה הדין למי שנטל רשות בארץ ישראל האם יכול לדון בבל. **מביאה הגמ'** רביה מרבה בר חנה שדן טעה, ואמר לו רבי חייא אם קיבלו אותך לדיון, לא תשלם. ואם לא קיבלו אותך תשלם. **והביאה הגמ' שרבה בר חנה קיבל רשות**, מבואר שרשות של נשיא א"י לא מועיל לדון בבל. **ותמחה הגמ'** והרי רבה בר רב הונא אמר לבני ראש הגולה אינו כפוף לכם כיון שלא נטלתי רשות מכם, **אלא מאבי רב הונא**, שנטל רשות מרב שנטל רשות מרבי חייא ורבי חייא נטל מרבי, **ונמצא** שקיבל מנשיא שבארץ ישראל ומועיל שלכך לא היה כפוף אליהם. **דוחה הגמ'** שדחה אותם בדברים בעלמא. ומה שמצאנו שרבה בר חנה נטל רשות מרבי לפני שירד לבלב, **אמנם** לא הועילה לו לדון בבל, אולם הועיל לו לעיירות הגבול. **והמעשה שהיה**, כאשר ירד רבה בר חנה לבלב אמר רבי חייא לרבי אחיני (בן אחי) יורד לבלב, יורה לו אם רשות להורות באיסור והיתר, **אמר לו רבי** שיכול להורות (יורה יורה) **אמר לו**, האם יכול לדון דיני ממונות, **אמר לו רבי** ראוי לדון (ידן ידן). שאלו האם ראוי להיתר בכור בהמה לשחיטה ולברר שנעשה בו מום, **אמר לו** יתיר. **אנשר יוד רב לבלב** אמר רבי חייא לרבי אחיני (בן אחותי) יורד לבלב אמר לו רבי יורה, ידן ואל יתיר. **מבררת הגמ'** מדוע רבי חייא אמר על רבה שהוא בן אחי ועל רב שהוא בן אחותו. **ואם תאמר כך הייתה המציאות**, והרי אמר מר איבוי ותנהו ויטיל ומרתא ורבי חייא בני אבא בר אחא כרסלא מכופרי, **מבואר** שאף רב היה בן אחי. **מבארת הגמ'** שרב היה אף בן אחותו (לא מאותו אב, עי' החשבון רש"י מו"ק כ, א). **וי"א** שרבי חייא קרא לרב בן אחותו ע"ש חוכמתו ע"פ מה שנאמר "אמור לחכמה אחתי את".

רבי לא התיר לרב להתיר מומי בכורות, תמחה הגמ' מדוע, והרי היה חכם, והיה בקיא שאמר רב שבעה אצל רועה בהמה יח' חודשים ללמוד את סוגי המומים מה מוגדר מום עובר ומה קבוע. **אלא** הסיבה שלא התיר לו כדי לחלוק כבוד לרבה בר חנה. ו"א שמחמת זה שרב היה בקיא כ"כ גדול במומים יבא להתיר דברים שאנשים אחרים טועים בה, ויתלו את ההיתר ברב.

אמר להם רבי יורה יורה, ואם הוא בקיא מדוע נטל רשות, **מבארת הגמ'** משום מעשה שהיה רב שראה רבי אנשים מגבילים עיסה בכלי טמא ולא חוששים לטומא, **אמר לו** כך אמר לנו תלמיד חכם שמי בצעים אינם מטמאים. **ואותו תלמיד** אמר להם "מי בביצים" והם הבינו "מי בצעים" שזה מי הבאים מן האגם. וזה מחמת שאותו תלמיד לא הייתה לישון בורורה כל הצורך. **עוד טעו** בדברי המשנה שאמרה לגבי מי פרה שמי הנרות "קרומי פויגה" פסולים לאפר פרה מפני שהם מי בצעים, **והם סברו** שאם פסולים למי חטאת גם אינם מכשירים לקבל טומאה. **ואין הביאור הזה נכון** רק למי חטאת צריך מים חיים ומי אגם אינם נחשבים למים חיים, ולגבי הכשר לטומאה כל מים מכשירים. באותה טעה רבי שתלמיד לא יורה אא"כ קיבל רשות מרבו.

תנחום בנו של רבי אחי דרש לבני חתר שמותר לשרות חייטים במים קודם טחינתם בפסח, **אמר לו** והרי רבי מני מהעיר צור נמצא כאן ואסור לך להורות במקום רבו עד מרחק של ג' פרסאות. **אמר להם** שלא ידע שרבי מני היה שם.

רבי חייא ראה אדם בבית הקברות, **ושאלו רבי חייא** האם אתה לא בנו של כהן, **אמר לו** אמת אולם אני בן גרושה.

אומרת הגמ' שניתן לתת רשות על **חלק מהדברים** כמו שלא התיר רבי להתיר בכורות. **והוכיחו** שאף היתר **לזמן** מועיל כמו שאמר רבי יוחנן לרבי שמן שיש לו רשות לדון עד שיבא אליהם.